

ACUBIEB 2004

Theo Peeters

Ongetwijfeld zal het jaar 2004 de geschiedenis in gaan als het jaar met het grootst aantal bladzijden over angeldragers die ik hier onder het kopje 'Literatuur Nederland' heb opgesomd. Als ik de bladzijden over angeldragers en hun relaties uit deze publicaties optel, kom ik op meer dan 1250. Vooral het Vlaams boekje over sociale wespen (135 p.), de wilde bijen in de AWD (127 p.), de *Nomada*-tabel (93 p.), de soortenlijst van Nunspeet (78 p.), de zwart-rosse zandbij in de Braakman-Noord (64 p.) en op het eind van het jaar het boek over de wespen en mieren van Nederland (507 p.), samen goed voor 1004 p., bepalen deze hoge score. Ik verwacht zelf geen jaar meer te beleven waarin dit record aantal bladzijden aculeatenliteratuur uit de boeken geschreven wordt!

Het kopje 'Literatuur Nederland' werd een enkele keer bij vergissing 'Nederlandse literatuur' genoemd. Daar wil ik me onder dit kopje echter niet tot beperken, want ik vind nog steeds dat bijvoorbeeld ook de engelstalige artikelen over onderzoek aan angeldragers (die) in Nederland (voorkomen), tot deze selectie behoren. En ook een engelstalig artikel geschreven door twee Belgen en een Nederlander, zoals Dekoninck W., P. Boer & J.-P. Maelfait 2004, over angeldragers die ook in Nederland voorkomen en waarin resultaten van Nederlandse bodem staan, blijven in de categorie 'Literatuur Nederland'. Nederlandstalige literatuur over onderzoek aan angeldragers in het buitenland waarvan de soorten ook in ons land voorkomen, zoals Lenoir 2004, zet ik (voortaan) bij de 'Literatuur buitenland', als het onderzoek niet in ons land of vlak over de grens in de aangrenzende gebieden van België, Nedersachsen of Nordrhein-Westfalen is verricht. Evenals het artikel geschreven in het Nederlands door de Boer (2004) over de Duitse verzamelaar Vogt. Moeilijker wordt de keuze als je te maken krijgt met bijvoorbeeld Nederlandstalige artikelen van onderzoek aan angeldragers die ook in ons land voorkomen, maar waarvan het onderzoek (grotendeels) in het buitenland plaats vind, zoals het artikel van Beekman 2003 en diverse andere artikelen over honingbijen. Ik heb voorlopig besloten deze enkelingen toch maar in de bak met 'Literatuur Nederland' te stoppen.

Overigens blijft het ook arbitrair om bijvoorbeeld alleen de Nederlandstalige literatuur op te nemen over angeldragers uit Vlaanderen die al dan niet in Nederland voorkomen. Waarom niet ook de engels- en franstalige literatuur? Welnu: mijn keuze om me (vrijwel) te beperken tot de Nederlandstalige stukken uit Vlaanderen of andere aangrenzende gebieden is vooral pragmatisch, omdat ik denk dat ik onvoldoende overzicht heb van de engelstalige en franstalige literatuur over angeldragers bij onze zuiderburen. Mijn contacten met Belgen zijn sporadisch en mijn overzicht van de Belgische tijdschriften en periodieken en van het onderzoek aan Belgische universiteiten en andere onderzoeksinstituten is nog onregelmatig. Hopelijk wordt dat in de toekomst alleen maar beter.

Inmiddels heb ik 10 jaar de rubriek ACUBIEB samengesteld. Ik heb er nog steeds veel plezier in en hoop jullie ook de komende jaren nog behulpzaam te zijn met deze overzichten. Stuur ook jij je stukken uit 2005 naar Bachlaan 752, 5011 BR Tilburg ? Alvast bedankt!

Rest me Jan Smit hartelijk te bedanken voor zijn aanvullingen.

Literatuur Nederland

Ancker, J.A.M. van de, P.D. Jungerius, R. Ketner-Oostra, M. Nijssen & T.M.J. Peeters, 2004. Vooronderzoek voor het herstel van de zandverstuivingen Lemelerberg en Beerze. - Rapport Bureau G&L in opdracht van het landschap Overijssel, Ede, 60 p. & bijlagen.

Anonymus, 2004. Bijen en bestuiving bij bedekte teelten - Praktijkonderzoek plant & omgeving, Wageningen UR. 8p.

Anonymus, 2004. Bijen en bestuiving in de fruitteelt bij open teelten - Praktijkonderzoek plant & omgeving, Wageningen UR. 6p.

- Anonymus, 2004. De Bonte oliekever. - De Stertselaar 28 (2): 18-19.
- Anonymus, 2004. Sterke achteruitgang van wilde bijen. - Van Nature 14: 1-2.
- Bink, F., 2004. Hommels, dikke, brommende bijen. - Gelders landschap 26 (2): 14-15.
- Blacqui re, T., C. Smeekens, N. de Jong & H. de Groot, 2004. Honeybees as an aid in improving labour conditions in sweet bell pepper greenhouses: reduction of occupational symptoms caused by pollen. - Proceedings of the Netherlands Entomological Society Meeting 15: 47-51.
- Boer, P., 2004. Gemier in Plan Goudplevier. - De Levende Natuur 105: 72-75.
- Boer, P., 2004. Mieren van Meijendel. - Holland's Duinen 44: 3-22.
- Boer, P. & J. Noordijk, 2004. De Ruige gaststeekmier *Myrmica hirsuta* nieuw voor Nederland (Hymenoptera: Formicidae). - Nederlandse Faunistische Mededelingen 20: 25-32.
- Boer, P., P. van Wielink & T. Peeters, 2004. Mieren in De Kaaistoep 1997-2003: 13-15. In: M.C. van de Wiel & P. van Wielink (reds.), Natuurstudie in de Kaaistoep. Verslag 2002 en 2003. - Verslag KNNV-afdeling Tilburg & N.V. Tilburgsche Waterleiding Maatschappij, 46 p. + 46 p.
- Boerjan, M., 2004. Boekbespreking. Massale hommelmot onder lindes. Rapport 57 van de Wetenschapswinkel Biologie Groningen, Willemien Kleefsman. - Bijen 13: 51.
- Bouma, R., 2004. Nog meer hommelmotten. - Natura 100: 151.
- Calle, L., 2004. De klimopbij in Zeeuws-Vlaanderen. - De Steltkluut 34(2): 7-11
- Calle, L. & S. Dobbelaar, 2004. De zwart-rosse zandbij in Braakman-Noord. - Natuurbeschermingsvereniging De Steltkluut, Terneuzen & Staatsbosbeheer Regio West-Brabant - Deltagebied, Middelburg, 64 p. [zie bespreking in Bzzz 20]
- Cuppen, J.G.M. & O. Vorst, 2004. Entomofauna van Noordoost-Twente. Verslag van de 158e zomerbijeenkomst te Ootmarsum. - Entomologische Berichten 64: 188-208.
- Damme-Jongsten, M. van & L. Sparrius, 2004. Hommels op herhaling. - Natura 100: 74-79.
- Dekoninck W., P. Boer & J.-P. Maelfait, 2004. *Lasius platythorax* Seifert, 1991 as a host of several *Chthonolasius* species, with remarks on the colony foundation of the parasites (Hymenoptera: Formicidae). - Myrmecologische Nachrichten 6: 5-8.
- Dicke, M., 2004. From Venice to Fabre: insects in western art. - Proceedings of the Netherlands Entomological Society Meeting 15: 9-14.
- Dreller, C. & W.H. Kirchner, 2004. Het vermogen van honingbijen om te horen. - Bijen 13: 299-300.
- Duinen, G.-J. van et al. (red.), 2004. Duurzaam natuurherstel voor behoud van biodiversiteit. 15 jaar herstelmaatregelen in het kader van het Overlevingsplan Bos en Natuur. - Expertisecentrum LNV, rapport EC-LNV nr. 2004/305, 240 p.
- Goldschmidt, T., 2004. De Bijenchoreograaf. - Dietsche Warande & Belfort: 598-605.
- Goutbeek, A., 2004. Hommelmot (vervolg). - Natura 100: 59.
- Groen, T., 2004. Hommelmot. - Natura 100: 15.
- Hendriksma, H.P., J.N.M. Calis & W.J. Boot, 2004. Stimulating natural supersedure of honeybee queens, *Apis mellifera*. - Proceedings of the Netherlands Entomological Society Meeting 15: 29-33.
- Hengel, R. van, 2004. De mieren-inventarisatie in Montferland. - Veelpoot 15: 12-14.
- Iersel, M.J. van & O. Bakker, 2004. Het zwermen komt eraan. - Bijen 13: 140-142.
- Kalkman, V., 2004. Boekbespreking. Wilde bijen in de Amsterdamse Waterleidingduinen. - Nieuwsbrief EIS-Nederland 38: 9.
- Kerkvliet, J., 2004. Nieuwe regels voor honing. - Bijen 13: 18-20.
- Kerkvliet, J., 2004. Giftige alkaloiden in honing. - Bijen 13: 200-201.
- Klein, D., F. Berendse, R. Smit, N. Gilissen, J. Smit, B. Brak & R. Groeneveld, 2004. Ecological effectiveness of agri-environment schemes in different agricultural landscapes in The Netherlands. - Conservation Biology 18 (3): 775-786.
- Koopmans, E. & D., 2004. Hommelmot (vervolg). - Natura 100: 59.
- Laget, D. & F. Jacobs, 2004. Solitaire bijen in nestkasten. - Brochure Laboratorium voor zoofysiologie, Informatiecentrum voor Bijenteelt, Gent, 18 p.
- Lensky, Y. & P. Cassier, 2004. De alarmferomonen van honingbijen. - Bijen 13: 206-207.
- Marquenie, J., 2004. Natuur en militairen. - Natura 100: 14-15.
- Megens, P. & D. Scarse, 2004. Bijen en wespen: 28. In: Anonymus, Overige waarnemingen tijdens het weekend in Alkmaar. - Veelpoot 15: 24-28.
- Moenen, R., 2004. Bij verrast. Nesten van de groefbij *Lasioglossum sexnotatum*. - Natura 101: 104-108.
- Neve, A., 2004. Bijenplant in beeld. Kruiwilg (*Salix repens*). - Bijen 13: 334-335.
- Neve, A., 2004. Bijenplant in beeld. Jakobskruiskruid (*Senecio jacobaea*). - Bijen 13: 198-199.
- Neve, A., 2004. De Grote zijdebij. - De Stertselaar 28 (2): 14-15.
- Neve, A., 2004. Drachtplanten, bijen en honing. - De Stertselaar 28: 4-7.
- Nieuwenhuijsen, H., 2004. Spinnendoders (Pompilidae). - Nieuwsbrief EIS-Nederland 39: 8.
- Nieuwenhuijsen, H., 2004. Spinnendoders in Montferland. - Veelpoot 15: 15-17.

- Noordam, A.P., 2004. Wat vindt de bodemfauna van de afgravingen in Meijndel en Berkheide? - Duin 27: 10-11.
- Oude, J.E. de, 2004. Het voorkomen van *Amphotis marginata* (Coleoptera: Nitidulidae) in Nederland. - Entomologische Berichten 64: 59-61.
- Peeters, T., 2004. Bijen (Apidae s.l.). Mededelingen over bijen (Apidae s.l.) in Nederland 2. - Nieuwsbrief EIS-Nederland 39: 8-9.
- Peeters, T.M.J., C. van Achterberg, W.R.B. Heitmans, W.F. Klein, V. Lefeber, A.J. van Loon, A.A. Mabelis, H. Nieuwenhuijsen, M. Reemer, J. de Rond, J. Smit & H.H.W. Velthuis, 2004. De wespen en mieren van Nederland (Hymenoptera: Aculeata). - Nederlandse Fauna 6, NNM Naturalis Leiden, KNNV Uitgeverij Utrecht & EIS-Nederland Leiden, 507 p. [zie o.a. bespreking in Bzzz 21]
- Peeters, T, M. Reemer & H. Nieuwenhuijsen, 2004. Aculeate Hymenoptera. - Nieuwsbrief EIS-Nederland 38: 3-4.
- Raemakers, I., 2004. Wilde bijen in het Savelsbos. Inventarisatieresultaten 2003. - Eigen uitgave, 25 p.
- Raemakers, I., 2004. De Kortsnitbloedbij *Sphecodes majalis* nieuw voor de Nederlandse fauna (Hymenoptera: Apidae). - Nederlandse Faunistische Mededelingen 20: 17-24.
- Raemakers, I., T. van den Eijnde & R. Kleukers, 2004. Laatste kans voor de bijzondere stuifzandsoorten van de Tungelerwallen. - Natuurhistorisch Maandblad 93: 290-296.
- Reemer, M., 2004. Hymenoptera Aculeata. - Nieuwsbrief EIS-Nederland 39: 6-7.
- Rond, J. de, 2004. Wilde bijen in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Verspreidingsatlas van de bijensoorten die sinds 1980 werden waargenomen. Uitgebreid voorlopig overzicht van 85 soorten. Periode van 1858 tot en met 2003. - Gemeente Amsterdam Waterleidingbedrijf, 127 p. [zie bespreking in Bzzz 20]
- Schaik, P. van, 2004. Bij een bleek zonnetje laten ze zich zien. - Bijen 13: 5.
- Scheer, H. van der, 2004. Bijengezondheidscoördinatoren. - Bijen 13: 22-24.
- Schoeters, E. & T. Wenseleers, 2004. Onze sociale wespen (*Vespa*, *Dolichovespula* en *Vespula*). - Educatie Limburgs Landschap vzw, Heusden-Zolder, 135 p. [zie boekbespreking in deze nieuwsbrief]
- Simon Thomas, R.T. & W. N. Ellis, 2004. Lijst van Land-Arthropoda waargenomen op de landgoederen "De Vennen" en "De Mythstee" Nunspeet. - Eigen uitgave, 78 p.
- Smit, J., 2004. De wespbijen (*Nomada*) van Nederland (Hymenoptera: Apidae). - Nederlandse Faunistische Mededelingen 20: 33-125. [zie bespreking in Bzzz 20]
- Smit, J., 2004. Plooiwleugelwespen (Vespidae). - Nieuwsbrief EIS-Nederland 39: 7-8.
- Smit, J. & P. Megens, 2004. Angeldragers: 18-19. In: Anonymus, Overige waarnemingen tijdens het weekend in Montferland. - Veelpoot 15 (1): 17-21.
- Speelziek, J.J., 2004. In memoriam. Ir. J.F.A.M. Mommers: een groot bijdeskundige ging heen. - Bijen 13: 43.
- Steen, J.J.M. van der, C.J. Langerak, C.A.M. van Tongeren & A.J. Dik, 2004. Aspects of the use of honeybees and bumblebees as vector of antagonistic micro-organisms in plant disease control. - Proceedings of the Netherlands Entomological Society Meeting 15: 41-46.
- Steen, J. van der, 2004. Bijen, bloesem en gewasbeschermingsmiddelen. - Bijen 13: 21.
- Stuijfzand, S., C. van Turnhout & H. Esselink, 2004. Gevolgen van verzuring, vermessing en verdroging en invloed van herstelbeheer op heidefauna. Basisdocument. - Expertisecentrum LNV, rapport EC-LNV nr. 2004/152 O, 297 p.
- Thissen, T., 2004. In dienst van de angeldragers. - Bijen 13: 322-323. [interview met Harry Pijfers]
- Veling, K., J. Smit & V. Siebering, 2004. Bosrandbeheer voor vlinders en andere ongewervelden. - KNNV Uitgeverij (Utrecht), De Vlinderstichting (Wageningen) en EIS Nederland (Leiden), 96 p.
- Verschoor, G., 2004. Boekbespreking. Peeters, T.M.J. & M. Reemer, 2003. Bedreigde en verdwenen bijen in Nederland (Apidae s.l.). Basisrapport met voorstel voor de Rode Lijst. - Natuurhistorisch Maandblad 93: 57.
- Wesseling, M., 2004. En de wesp plantte zich voort... - Grasduinen, september 2004: 18-20.
- Zanders, L., 2004. Uit de praktijk. Hommelpotten in je tuin. - Seizoenen 32(6): 9-10.

Literatuur buitenland

- * Amiet, F., M. Herrmann, A. Müller & R. Neumeyer, 2004. Apidae 4. *Anthidium*, *Chelostoma*, *Coelioxys*, *Dioxys*, *Heriades*, *Lithurgus*, *Megachile*, *Osmia*, *Stelis*. - Fauna Helvetica 9, 273 p.
- Archer, M.E., 2004. The wasps and bees (Hym., Aculeata) of Devils Spittleful nature reserve in Watsonian Worcestershire. - Entomologist's Monthly Magazine 140: 39-49.
- Archer, M.E., 2004. The wasps and bees (Hymenoptera: Aculeata) of York's Victorian Cemetery in Watsonian Yorkshire. - Naturalist 129: 145-153.
- * Arens, W., 2004. Revision der Gattung *Holopyga* auf der Peloponnes mit Beschreibung zweier neuer Arten (Hymenoptera; Chrysididae). - Linzer biol. Beitr. 36: 19-55.
- * Arens, W., 2004. Beitrag zur Taxonomie griechischer Goldwespen, mit Beschreibung dreier neuer Arten (Hymenoptera: Chrysididae). - Linzer biol. Beitr. 36: 741-760. [tabel *Hedychridium*]

- Bathon, H., 2004. Ein Massenaufreten von *Sitaris muralis* (Forster) (Coleoptera: Meloidae) in Südhessen. – Hessische Faunistische Briefe 23 (2-4): 123-124.
- Beekman, M., 2004. Busy buzzers. Bumblebees: their behaviour and ecology by Dave Goulson. Oxford University Press, 2003. - Trends in Ecology and Evolution 19: 65-66. [Boekbespreking]
- Beil, M. & A. Kratochwil, 2004. Zur Ressourcennutzung von Wildbienen (Hymenoptera, Apoidea) in beweideten und unbeweideten Sand-Ökosystemen. - NAA-Berichte 17 (1): 179-189.
- * Bertsch, A., H. Schweer & A. Titze, 2004. Discrimination of the bumblebee species *Bombus lucorum*, *B. cryptarum* and *B. magnus* by morphological characters and male labial gland secretions. - Beitr. Ent. 54: 365-386.
- Bischoff, I, E. Eckelt & M. Kuhlmann, 2004. On the biology of the Ivy-Bee *Colletes hederæ* Schmidt & Westrich, 1993 (Hymenoptera, Apidae). - Bonner zoologische Beiträge 53 (1/2): 27-36.
- Blank, S.M. (ed.), 2004. Beiträge der Hymenopterologen-Tagung in Stuttgart. - Herausgeber Dr. Till Osten, Stuttgart, 50 p.
- Bleidorn, C., F. Feitz, N. Schneider & C. Venne, 2004. Zum Vorkommen von *Stylops melittæ* Kirby, 1802 (Insecta, Strepsiptera) in Luxemburg. - Bull. Soc. Nat. luxemb. 105: 137-142.
- Boer, A. de, 2004. Oskar Vogt en zijn entomologische collecties of: het verband tussen hommels en hersenonderzoek. - Entomologische Berichten 64: 62-68.
- Brady, S.G. & B.N. Danforth, 2004. Recent intron gain in elongation factor-1 alpha of colletid bees (Hymenoptera: Colletidae). - Molecular Biology and Evolution 21: 691-696.
- Breed, M.D., E. Guzmán-Novoa & G.J. Hunt, 2004. Defensive behavior of honey bees: organization, genetics and comparisons with other bees. - Annu. Rev. Entomol. 49: 271-298.
- Bosch, J. & W.P. Kemp, 2004. Effect of pre-wintering and wintering temperature regimes on weight loss, survival, and emergence time in the mason bee *Osmia cornuta* (Hymenoptera: Megachilidae). - Apidologie 35: 469-479.
- Brockmann, H.J., 2004. Variable life-history and emergence patterns of the pipe-organ mud-daubing wasp, *Trypoxylon politum* (Hymenoptera: Sphecidae). - Journal of the Kansas Entomological Society 77: 503-527.
- Brünner, K., 2004. Einblicke in die Strategie der Nestanlage bei Feldwespen (Hym., Vespidae, Polistinae). - Galathea 20(3): 121-124.
- Carvell, C., W.R. Meek, R.F. Pywell & M. Nowakowski, 2004. The response of foraging bumblebees to successional change in newly created arable field margins. - Biological Conservation 118: 327-339.
- Cervo, R., V. Macinai, F. Dechigi & S. Turillazzi, 2004. Fast growth of immature brood in a social parasite wasp: a convergent evolution between avian and insect cuckoos. - The American Naturalist 106: 814-820.
- * Cölln, K., J. Esser, M. Fuhrmann, B. Jacobi, A. Jakubzik, M. Quest, H. Sonnenburg, M. Steven, K. Tumbrinck, H. Wolf & H.G. Woydak, 2004. Stechimmen in Nordrhein-Westfalen. Ökologie, Gefährdung, Schutz. - LÖBF-Schriftenreihe 20: 1-327. [zie boekbespreking in dit nummer]
- Cölln, K., Jakubzik, A. & J. Esser, 2004. Bedeutung von Refugien und Vernetzungsstrukturen für die Diversität der Entomofauna, dargestellt an Beispielen aus der Eifel. - Dendrocopos 31: 43-48.
- Danforth, B.N., S.G. Brady, S.D. Sipes & A. Pearson, 2004. Single-copy nuclear genes recover Cretaceous-age divergences in bees. - Syst. Biol. 53: 309-326.
- Darvill, B., M.E. Knight & D. Goulson, 2004. Use of genetic markers to quantify bumblebee foraging range and nest density. - Oikos 107: 471-478.
- Dathe, H.H. & S.M. Blank, 2004. Nachträge zum Verzeichnis der Hautflügler Deutschlands, Entomofauna Germanica Band 4 (Hymenoptera). (1). - Entomologische Nachrichten und Berichte 48: 179-183.
- Dekoninck, W., H. Dekoninck, C. Gaspar, P. Grootaert, J.-F. Godeau & J.-P. Maelfait, 2004. Comments on rare and doubtful Belgian ant species and rediscovery of *Myrmica lobicornis* Nylander, 1846 (Formicidae, Hymenoptera). - Bulletin S.R.B.E./K.B.V.E. 140: 31-33.
- Ellis, J.D., K.S. Delaplane, C.S. Richards, R. Hepburn, J.A. Berry & P.J. Elzen, 2004. Hygienic behavior of Cape and European *Apis mellifera* (Hymenoptera: Apidae) toward *Aethina tumida* (Coleoptera: Nitidulidae) eggs oviposited in sealed bee brood. - Ann. Entomol. Soc. Am. 97: 860-864.
- Else, G.R., 2004. Obituary. Kenneth Mackinnon Guichard (1914-2002). - Entomologist's Monthly Magazine 140: 123-129.
- Erbeling, L., 2004. Ein Leben für die Entomologie - Heinrich Wolf zum 80. Geburtstag. Bibliographie Heinrich Wolf (überarbeitet von Ludwig Erbeling). - Der Sauerländ. Naturbeob. 29: 17-50.
- Esser, J., A. Jakubzik & H. Sonnenburg, 2004. Stechimmen (Hymenoptera: Aculeata) in Nordrhein-Westfalen: Änderungen gegenüber dem Verzeichnis der Hautflügler Deutschlands. - Bembix 18: 13-23.
- Evans, J.D., D.C.A. Shearman & B.P. Oldroyd, 2004. Molecular basis of sex determination in haplodiploids. - Trends in Ecology and Evolution 19 (1): 1-3.
- Fellendorf, M., C. Mohra & R.J. Paxton, 2004. Devasting effects of river flooding to the ground-nesting bee, *Andrena vaga* (Hymenoptera: Andrenidae), and its associated fauna. - Journal of Insect Conservation 8: 311-322.

- Flügel, H.-J., 2004. Bienen in der Grossstadt. Situationsbericht und Konzept für eine Biene als Insekt des Jahres. - *Insecta* 9: 21-26.
- Freundt, R., 2004. *Eumenes coronatus* (Panzer, 1799) und *Stelis minima* Schenck, 1861 in Wesel/Niederrhein: Neufunde für NRW. - *Bembix* 18: 24-25.
- Gamauf, A. & E. Haring, 2004. Molecular phylogeny and biogeography of Honey-buzzards (genera *Pernis* and *Henicopernis*). - *J. Zool. Syst. Evol. Research* 42: 145-153.
- Hughes, D.P., J. Kathirithamby & L. Beani, 2004. Prevalence of the parasite Strepsiptera in adult *Polistes* wasps: field collections and literature overview. - *Ethology Ecology & Evolution* 16: 363-375.
- Jacobi, B., 2004. Treffen jagende *Bembix*-Weibchen eine Auswahl unter potentiellen Beutetieren? - *Bembix* 18: 34-40.
- Jacobi, B., 2004. Zwei Beobachtungen an *Anoplius concinnus* (Dahlbom, 1845). - *Bembix* 18: 41-42.
- Johnson, R.N. & P.T. Starks, 2004. A surprising level of genetic diversity in an invasive wasp: *Polistes dominulus* in the northeastern United States. - *Annals of the Entomological Society of America* 97: 732-737.
- Klausnitzer, B., 2004. Bemerkungen zur Biologie und Verbreitung einiger Meloidae (Col.) in Mitteleuropa. - *Entomologische Nachrichten und Berichte* 48: 261-267.
- Kreyer, D., A. Oed, K. Walther-Hellwig & R. Frankl, 2004. Are forests potential landscape barriers for foraging bumblebees? Landscape scale experiments with *Bombus terrestris* agg. and *Bombus pascuorum* (Hymenoptera, Apidae). - *Biological Conservation* 116: 111-118.
- Kuttig, K. & R. Theunert, 2004. Erster Nachweis von *Halictus scabiosae* (Rossi 1790) (Hym.: Apidae) in Niedersachsen. - *Bembix* 18: 33.
- Lehouck, V., D. Bonte, W. Dekoninck & J.-P. Maelfait, 2004. The distribution of ant nests (Hymenoptera, Formicidae) in coastal grey dunes of Flanders (Belgium) and their relationship to myrmecochorous plants. - *Belg. J. Zool.* 134: 89-96.
- Lenoir, L., 2004. Voedsel zoeken op de Zweedse bosbodem door kale bosmieren (*Formica polyctena*). - *Entomologische Berichten* 64: 82-86.
- Lin, C.-P. & B.N. Danforth, 2004. How do insect nuclear and mitochondrial gene substitution patterns differ? Insights from Bayesian analyses of combined datasets. - *Molecular Phylogenetics and Evolution* 30: 686-702.
- Lunau, K., 2004. Adaptive radiation and coevolution - pollination biology case studies. - *Organisms, Diversity & Evolution* 4: 207-224.
- Mandery, K., 2004. Beine anstelle von Fühlern. Homöotische Antennapedia-(Antennenbein-)Mutation bei einem Männchen von *Halictus tumulorum* Linnaeus, 1758. - *Bembix* 18: 43-44.
- Michez, D., M. Terzo & P. Rasmont, 2004. Phylogénie, biogéographie et choix floreaux des abeilles oligolectiques du genre *Dasypoda* Latreille 1802 (Hymenoptera: Apoidea: Melittidae). - *Annales de la Société Entomologique de France* 40(3-4): 421-435
- * Michez, D., M. Terzo & P. Rasmont, 2004. Révision des espèces ouest-paléarctiques du genre *Dasypoda* Latreille 1802 (Hymenoptera, Apoidea, Melittidae). - *Linzer biol. Beitr.* 36: 847-900.
- Monsevicius, V., 2004. Comparison of three methods of sampling wild bees (Hymenoptera, Apoidea) in Cepkeliai Nature reserve (South Lithuania). - *Ekologija* 2004 (4): 32-39.
- Müller, A. & N. Bansac, 2004. A specialized pollen-harvesting device in western palaeartic bees of the genus *Megachile* (Hymenoptera, Apoidea, Megachilidae). - *Apidologie* 35: 329-337.
- Niehuis, O. & J.-W. Wagele, 2004. Phylogenetic analysis of the mitochondrial genes LSU rRNA and COI suggests early adaptive differentiation of anal teeth in chrysidine cuckoo wasps (Hymenoptera: Chrysididae). - *Molecular Phylogenetics and Evolution* 30: 615-622.
- Nisbet, G.E., 2004. The ecology of the bumblebee *Bombus jonellus* (Kirby)(Hym., Apidae), in the central highlands of Scotland. - *Entomologist's Monthly Magazine* 140: 69-88.
- Pesenko, Y.A., 2004. The phylogeny and classification of the tribe Halictini, with special reference to the *Halictus* genus-group (Hymenoptera: Halictidae). - *Zoosyst. Rossica* 13: 83-113.
- Richards, M.H., 2004. Annual and social variation in foraging effort of the obligately eusocial sweet bee, *Halictus ligatus* (Hymenoptera: Halictidae). - *Journal of the Kansas Entomological Society* 77: 484-502.
- Rightmyer, M.G., 2004. Phylogeny and classification of the parasitic bee tribe Epeolini (Hymenoptera: Apidae, Nomadinae). - *Scientific Papers, Natural History Museum The University of Kansas* 33: 1-51.
- Rogers, M.E. & D.A. Potter, 2004. Preovipositional behaviors of *Tiphia pygidialis* and *Tiphia vernalis* (Hymenoptera: Tiphidae), parasitoids of white grubs (Coleoptera: Scarabaeidae). - *Annals of the Entomological Society of America* 97: 605-612.
- Schneider, S.S., G. DeGrandi-Hoffman & D.R. Smith, 2004. The african honey bee: factors contributing to an successful biological invasion. - *Annu. Rev. Entomol.* 49: 351-376.
- Schönitzer, K. & J. Schuberth, 2004. In Memoriam Dr. Robert Wilhelm Grünwaldt (1909-2003). - *NachrBl. bayer. Ent.* 53 (1/2): 33-34.

- Steffan-Dewenter, I. & S. Schiele, 2004. Nest-site fidelity, body weight and population size of the red mason bee, *Osmia rufa* (Hymenoptera: Megachilidae), evaluated by mark-recapture experiments. - Entomol. Gener. 27: 123-131.
- * Straka, J., 2004. *Tachysphex austriacus* Kohl, restored from synonymy, and *T. pompiliformis* (Panzer) (Hymenoptera, Apoidea, Crabronidae), two sibling species. - Linzer biol. Beitr. 36: 1107-1114.
- Strassmann, J.E., A. Fortunato, R. Cervo, S. Turillazzi, J.M. Damon & D.C. Queller, 2004. The cost of queen loss in the social wasp *Polistes dominulus* (Hymenoptera: Vespidae). - Journal of the Kansas Entomological Society 77: 343-355.
- Tscharntke, T. & R. Brandl, 2004. Plant-insect interactions in fragmented landscapes. - Annu. Rev. Entomol. 29: 405-430.
- Wahis, R. & F. Durand, 2004. Sur *Priocnemis propinqua* (Lepeletier, 1845), Pompilie à reproduction parthénogénétique thélitoque (Hymenoptera: Pompilidae). - Bulletin de la Société Entomologique de France 109: 429-432.
- Wcislo, W.T., V. Gonzalez & L. Arneson, 2004. A review of deviant phenotypes in bees in relation to brood parasitism, and a gynandromorph of *Megalopta genalis* (Hymenoptera: Halictidae). - Journal of Natural History 38: 1443-1457.
- West-Eberhard, M.J., 2004. Howard E. Evans: known and little-known aspects of his life on the planet. - Journal of the Kansas Entomological Society 77: 296-322.
- Wolf, H., 2004. Bemerkungen zu einigen Wegwespen-Arten (Hymenoptera, Pompilidae) (VIII). - Linzer biol. Beitr. 36: 523-524. [*Priocnemis gracilis* Haupt, 1927 moet gaan heten *Priocnemis gussakowskiji*, Wolf, 2004)]